

Doc. dr Velimir Vukajlović

Panevropski univerzitet "Apeiron" Banja Luka

SELEKCIJA U SPORTU – FUDBALU

1. Selekcija u sportu – fudbalu

Bavljenje sportom uvijek, a naročito danas predstavljalo je predmet interesovanja velikog broja mladih ljudi koji su se opredjeljivali iz raznoraznih razloga za određenje sportske discipline.

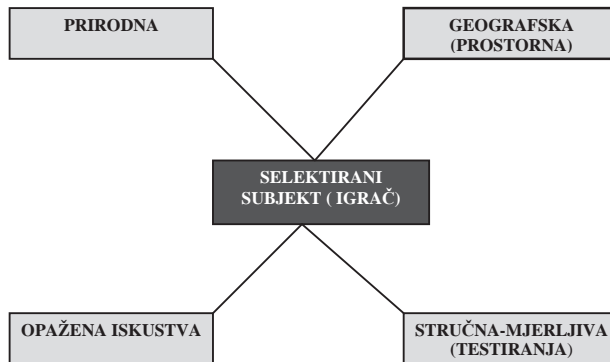
Često puta odluka kojim sportom će da se bavi, bilo je banalno, npr. društvo iz ulice krenulo je na fudbal, pa idem i ja ili npr. blizina određenog sportskog objekta mjestu stanovanja dovela je do tog da sam otišao baš na to igralište i ostao tu ili imamo primjera u mlađoj uzrasnoj dobi kod djece koja su oboljevala od određenih vrsta bolesti gdje su ljekari preporučivali bavljenje određenom vrstom sporta, a kasnije osoba to prihvati kao bazičnu sportsku granu u kojoj će pojedinci dostizati vrhunske rezultate.

Ovo je bio samo kratak uvod tzv. sportske selekcije koja u krajnjem rezultatu može i da da pozitivne rezultate. Međutim u većini sličajeva za postizanje vrhunskih rezultata ovakav način odabira sportske discipline čime će da se bavi određena osoba, može da povuče i „negativne“ rezultate u sportsko-takmičarskom smislu, ali u onom opštem smislu rezultat ne može biti negativan, jer samo bavljenje sportom poručuje određene pozitivne efekte na osobu koja ga upražnjava.

Međutim, selekcija u sportu (fudbalu) predstavlja daleko složeniju i ozbiljniju problematiku kojoj se mora prići sa više aspekta i razjasniti mnoge nepoznanice da se ne bi desilo da i poslije velikog truda, rad i finansijskih ulaganj ne dobijemo očekivane rezultate, npr. „bio je veoma talentovan igrač, a nije uspio ili propao je“. Postavlja se pitanje da li se na kraju iko bavio ovim igračem ili šire ovom problematikom, ili da li je možda neko odgovarao zašto se poslije određenog perioda rada i materijalnih ulganja nisu dobili očekivani rezultati.

Da se ne bi dobijali „falš“ rezultati u sportu, prvi korak je da se izvrši pravilna procjena selekcija, sportiste-igrača i da se on usmjeri tamo u onu sportsku disciplinu gdje će moći da da najveći rezultat shodno njegovim prirodno-genetskim predispozicijama.

Vodeće sportske sile u svijetu, SAD, Rusija, nekada bivši DDR imali su izuzetno dobro razrađene sisteme testiranja i usmjerenje mladih sportista, tako da su svakom djetetu savjetovali da se opredjeli za onaj sport za koji su testovi pokazali da ima najveće predispozicije. U bivšem DDR i nekim drugim zemljama bivšeg istočnog bloka čak su i „zabranjivali“ djeci bavljenjem sportskom disciplinom za koje nemaju predispozicije, a za one nadarene talentovane organizovali su državne kampove u kojima su okupljali selektiranu djecu i sa njima vježbali i radili i na taj način postizali vrhunske rezultate (primjer rumunskih gimnastičarki). Radi sagledavanja cjelovitijeg problema selekcije u sportu-fudbalu, osvrnućemo se kroz istoriju kako je to izgledalo nekada, a kako danas kao i na prostorne faktore koji djelomično utiču ili mogu da utiču na selekciju uopšte.

Sl.1. *Moguće vrste selekcije u sportu (fudbalu)*

Iz grafičkog prikaza vidljivo je da selektiranje u sportu (fudbalu), da bi se sagledalo u cjelini, neophodno je bilo podjeliti ga u četiri podgrupe od kojih svaka na svoj način objašnjava kako je vršena selekcija gledano kroz vremenski (istorijski) period nekad, a kako se to danas radi.

Radi boljeg pojašnjenja, svaki segment pojasnićemo pojedinačno da bi na kraju kada se izvrši provjera selekcija subjekata (igrača), obrazložiti njegov daljnji put i razvoj do vrhunskog sportiste-igrača.

1.1. Prirodna selekcija

Sam naziv govori da je to ona selekcija koja se odvijala u prirodi tj. u istorijskom razvoju čovjeka. Prirodna selekcija naročito je izražena u životinjskom svijetu, ali njom se ovom prilikom nećemo baviti.

Čovjek je u svom razvoju od praiistorijskog čovjeka pa do danas u svojoj evoluciji prolazio kroz različite periode svog razvoja, ali uvijek je bilo prisutno da je jači, snažniji, brži, sposobniji od drugih da sebi obezbjedi dovoljne količine hrane ili da pobedi svoje neprijatelje.

Oni koji to nisu mogli ili su umirali od gladi ili su bili poraženi od svojih neprijatelja i često puta su i sami služili kao hrana drugim jačim životinjama.

Poznat je primjer da su Spartanci po načinu svog života i ratničkoj krvi, već od rođenja odabirali (selektirali) djecu i ostavljali samo one za koje su smatrali da su zdravi i jaki i da će biti dobri ratnici, a one koje su smatrali slabim i nejakim, bacali su sa stijena u provaliju.

Ova prirodna selekcija uticala je kroz istoriju da se kod različitih naroda (plemena) razviju određene genetske osobine koje su se prenosile sa generacije na generaciju, pa tako danas imamo priču da je neki narod miroljubiv, a neki ratnički raspoložen. Jugosloveni i Brazilci igraju tehnički dotjeran i maštovit fudbal, Njemci, industrijski, proračunat, Englezi, brz i snažan itd.

Pored genetskih osobina koje su se razvijale kod čovjeka, kroz istoriju uticaj na njega i njegov način života (preživljavanja) kasnije i bavljenje sportom, sasvim sigurno da je uticao ; prostor i okruženje u kome je živio i radio.

1.2. Geografska (prostorna) selekcija

Sam naziv govori o povezanosti određene teritorije u kojoj se čovjek rađao, živio i radio. Tako imamo dosta primjera da većina djece koja se rode u Skandinavskim zemljama da će se baviti zimskim sportovima. Poznati su primjeri širom svijeta ljudi sa ostrva koji su razvili sposobnosti ronjenja na velike dubine vadeći školjke i bisere.

Očigledan primjer u novije vrijeme su trkači iz afričkih zemalja, pogotovo Kenije koji skoro na svim svjetskim takmičenjima postižu pobjede i vrhunske rezultate. Znači, njihove prirodne (genetske) predispozicije, okruženje u kome su živjeli (bili su lovci ili su lovljeni) kod njih razvile su se određene motoričke sposobnosti koje su razvojem sporta u tim zemljama vrlo brzo omogućilo da u sportskom smislu ove osobine doprinesu svjetskim rezultatima u disciplinama trčanja, pogotovo na srednjim i dugim prugama. Sličan primjer, ali dijametralno suprotan, sportaša sa Jamajke koji dominiraju u atletskim disciplinama i to pogotovo na 100 i 200 m.

Znači, kod selekcije sportiste bitno može da utiče i mjesto rođenja i življenja koje može da ga opredjeli za određenu sportsku disciplinu. To mjesto rođenja i življenja ne mora da se odnosi samo na šire područje, nego i uže. Tako su poznati primjeri istraživanja u bivšoj Jugoslaviji, gdje su tačno znali po pojedinim regionima gdje treba tražiti trkače, gdje bacače u atletici itd.

1.3. Opažena (iskustvena) selekcija

Opažena-iskustvena selekcija spada u onu vrstu selekcije sportista (fudbalera) koja se odnosi na posmatranje velikog broja subjekata u ovom slučaju fudbalera koji se kroz slobodnu igru takmičenja nadmeću, a iskusni stručnjaci (treneri) najčešće bivši fudbaleri posmatraju i bilježe ono što vide. U klubovima najčešće kada se vrši upis novih članova u školu fudbala u određene dane sakupi se veliki broj djece koja se dijele u grupe i igraju. Pojedinaac ili veći broj trenera posmatraju, uočavaju i bilježe osobine svakog igrača (smisao za igru, osjećaj za prostor i vrijeme, ovladanost nogometnom tehnikom, smisao za saradnju i dr.) i na kraju odabira one za koje smatraju da su pokazali najviše u ovom djelu selektiranja. Druga stepenica selekcije u klubu od ovih fudbalera trebalo bi se izvršiti detaljni sistematski pregledi da se prvo vidi da li su sva djeca zdrava za bavljenje sportom, zatim da se izvrše antropometrijska mjerenja i neke testove po izboru, npr. trčanje na 10 m, 20 m, 30 m, 60 m, 100 m, 400 m, 800 m, skok u daj iz mjesta, trbušne i leđne miškulature, fleksibilnost, razne vrste poligona spretnosti i okretnosti. Nakon ove faze testiranja sumiraju se i obrade rezultati, pa se izvodi još jedna selekcija i onda pristupa prijemu novih članova u klub, te je svakako dobro da se u ovoj fazi snimi i socijalna struktura svakog igrača, te po mogućnosti obave razgovori sa roditeljima i školom radi potpunije informacije. Iz navedenog do sad vidljivo je da je ovaj način selektiranja u odnosu na prethodno, puno konkretnije i preciznije ali opet nedovoljno. Da ne bi doslo do greske u pravilnoj selekciji, najbolje je pored svih navedenih načina selektiranja, pristupiti četvrtom načinu koji je ujedno i najtačniji i najprecizniji jer se zasniva na egzantnim mjerenjima, a to je:

1.4. Stručno-mjerljiva selekcija

Stručno-mjerljiva selekcija je najprecizniji način selektiranja sportista-fudbalera, djelomično uključujući prethodne tri, ali se finalizacija u procesu pravilne selekcije treba da završi ako je to moguće nizom testova koji će nam dati pravu sliku o stanju sportiste i putokaz šta se od njega može očekivati. Kao finalni rezultat ne često se puta desi da poslije obavljenih testova, dijete samo ili mu se sugeriše da promjeni sportsku grupu za koju se trenutno opredjelilo. Tako se može desiti da kod djece malog uzrasta u startu, pogotovo dok nije završen rast (pubertet) pogriješimo i grubo rečeno jednog skakača u vis, treniramo za bacača kladiva i obrnuto, a da nakon određenog vremenskog perioda shvatimo da smo pogriješili. Primjer je grub, ali je očigledan ili primjer sa sportovima gdje jedan od eliminatorskih faktora za bavljenje sportom predstavlja visina, sto znači da je veoma bitno u startu ako se dijete opredjelilo za košarku da znamo koliko će narasti, a to možemo saznati tek kada se završi pubertet ili kasnije.

Pored pomenutih karakteristika za selekciju igrača isto važi i za golmana, izuzev što se golman kao i kod drugih individualnih sportista sam opredjeljuje te ga u užem smislu možemo tretirati kao individualca: bokser, skakač, teniser, i sl. Jer ga za to opredjeljenje ne određuje trener ili grupa već on (sam) želi da bude golman bez ičijeg uticaja. Ima slučajeva da je neki igrač postao golman sam ili po nagovoru trenera, ali je procenat takvih zanemarljiv. Osnovne karakteristike za golmana su visina¹, hrabrost, procjena, smisao za igru. U današnje vrijeme više se od golmana ne traži da bude visok preko 190 cm i više, već dobra procjena, brzina i skočnost, uz smisao za igru i hrabrost. To su karakteristike vrhunskog golmana.

Da ne bi morali toliko čekati i dijete eventualno usmjeriti u pogrešnom pravcu, moguće je izvršiti testiranje gdje će se sa velikom sigurnošću može predvidjeti rast i na taj način izvršiti već u startu pravilno usmjerenje djeteta.

Niz testova koji predviđaju pravilnu selekciju često puta nije moguće obaviti u svakoj sredini i ovdje će se navesti osnovni elementarni testovi koji bi se trebali obaviti, a svaka sredina uradit će one koje realno može sa dostupnim pratećim instrumentima. Međutim, treba naglasiti da ne treba odustajati, već tražiti načina da se jedan dio sportista odvede i u druge sredine gdje je moguće izvršiti kompletno testiranje radi dobivanja prave slike o sportisti.

U procesu testiranja, sasvim sigurno je da treba početi od:

1. Sistematskog pregleda

Sistematski pregled u osnovi treba da obuhvati: mjerenje tjelesne mase (TM), mjerenje tjelesne visine (TV), kompjuterizovani EKG, snimak rada srca, pregled grla, pluća, mjerenje krvnog pritiska, ortopedski statusi drugo.

2. Antropometrija

Antropometrija obuhvata mjerenje obima mišića, dijametre zglobova, debljine

1 Visina je kod golmana jedan od limitirajućih faktora pa na Svjetskom prvenstvu u Japanu i Južnoj Koreji prosječna visina golmana je bila 186 cm što nam može biti jedan od putokaza za pravilnu selekciju

kožnog nabora, izračunavanje procenta mišićnog i koštanog tkiva, određivanje izbalansiranosti tjelesnog sastava, određivanje idealne tjelesne mase.

3. Funkcionalna testiranja

Testiranje na bicikl-ergometru sa kardio-puls setom uz obavezan sistematski pregled. Testirane na bicikl-ergometru sa praćenjem rada srca za vrijeme opterećenja (kompjuterizovane EKG) uz obavezan sistematski pregled.

4. Kompletno funkcionalno ispitivanje

Sistematski pregled, antropometrija, bicikl-ergometra sa kardio-puls setom i sa monitoring sistemom.

5. Psihološko testiranje

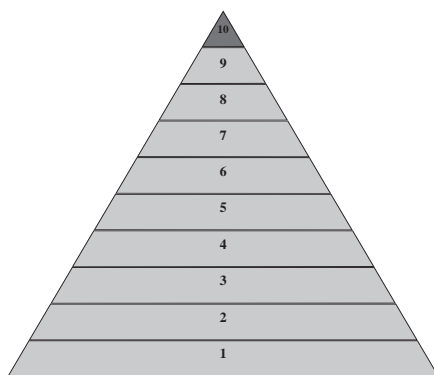
- Cattell inventar ličnosti, Scat, MSP, IQ testovi (za osobe iznad 12 godina, uraditi izvještaj)
- SCAT, MPS, IQ test mini izvještaj (za uzrast ispod 12 godina)

Ovdje je naveden niz osnovnih testiranja koja je moguće obaviti u većini naših sredina, što će nam omogućiti da poslije treće metode (opažena-iskustvena) i šireg odabira sportiste (fudbalera) pristupimo testiranju i užem odabiru sportista (fudbalera), koji će u klubu da počnu trenažni proces obuke.

Na ovakav način pristupa selekciji sportista- fudbalera, realna je pretpostavka da su odabrani najtalentovaniji, zdravi, sposobni i odlučni dječaci i djevojčice koji uz stručan rad u klubu treba da daju očekivane rezultate i na taj način ostvare svoje i klubske zacrtane ciljeve.

U daljnjem dijelu ovoga rada bavićemo se piramidom razvoja i uspjeha selektivnog sportiste- fudbalera. U ovom slučaju piramida uspjeha isključivo se odnosi na fudbalere i ona je orijentaciona tj. promjenljiva i prilagodiva datim sredinama i područjima.

Ovo naglašavamo iz tog razloga što su npr. mladi fudbaleri od 18 godina tek na početku svoje karijere, a recimo gimnastičari sa 18 godina, danas su već veterani.

Sl. 2. Piramida napredovanja selektiranog fudbalera

1. Do 8. godine, fudbal kroz igru, igru i samo igru
2. od 8.-10. godine selekcija fudbalera u klubu
3. od 10.-16. godine intenzivno učenje-obuka elemenata fudbalske igre, taktika, igra, takmičenje
4. 18. godina i više, profesionalno opredjeljenje
5. Takmičenje u ligama IV, III i II ranga
6. Takmičenje u prvoj (premijer) ligi
7. Učešće u reprezentativnim selekcijama (B reprezentacijama, olimpijadama i dr.)
8. Nastupi za „A“ reprezentaciju
9. Učešće u evropskim takmičenjima (klubskim i reprezentativnim)
10. Učešće na svjetskim prvenstvima

U piramidi uspjeha i napredovanja selektiranog fudbalera, slikovito je prikazan put razvoja fudbalera od dječije igre do vrhunskog fudbalera.

Da bi se jedan fudbaler približio vrhu piramide ili došao na sami vrh piramide, pored talenta neophodno je da je stručno obučavan i vođen, da je imao adekvatne uslove za razvoj u klubu, podršku okruženja (medija, porodice, djevojke), a da je sam uložio puno truda i rada da dođe do vrha.

U svim ovim elementima, ne može se, a da se ne naglasi faktor sreće u pravo vrijeme ili da zablistaš na važnoj utakmici i sl. (samo mali broj stiže do vrha piramide).

Na osnovu svega iznesenog, možemo zaključiti da kod selektiranja mladih fudbalera kroz sve navedene načine i testove, krajnji cilj treba da dovede do slijedeće procjene svakog fudbalera, a to je:

1. nogometna nadarenost

- smisao za igru
- osjećaj za prostor i vrijeme
- nivo sportske inteligencije
- sposobnost kreativnosti i improvizacije ovladanost fudbalskom tehnikom
- razvijenost taktičkog mišljenja
- smisao za saradnju

2. Motoričke sposobnosti

- razvijenost osnovnih psiho-fizičkih osobina (brzina, snaga, izdržljivost, okretnost, gibljivost)
- kvaliteta mišićno-nervne reakcije
- visoka koordinacija pokreta
- otpornost na povrede
- naglašena preciznost

3. Funkcionalne sposobnosti

- pripravnost organa za disanje i krvotoka za velika opterećenja
- izražen nivo aerobnih i anaerobnih kapaciteta

- sposobnost vitalnih organa za prilagođavanje prilikom značajnijih trenažnih opterećenja
- sposobnost brzog oporavka
- stabilan nervni sistem

4. Psihološka sposobnost

- vrlo pozitivne karakterne osobine
- izražena mentalna čvrstoća
- stabilnost pozitivne motivacije
- niske neurotične tendencije
- izdržljivost na stresne situacije (pobjeda-poraz)
- optimalno emocionalna stabilnost

5. Pedagoško-socioloske kvalitete

- integralno zdrava osoba (intelektualno, estetski, društveno, etički)
- primjerna kulturna ponašanja u svim prilikama
- izvanredna svijest u izvršavanju obaveza
- izbjegavanje svih poroka (droga, duhana, alkohola, kocka, „slatki zivot“)

Nakon pravilnog odabira (selekcije) ova načela bi trebala da predstavljaju za svakog trenera OSNOVNE PROGRAMSKE DJELATNOSTI ZA UNAPREĐENJE-STRUČNO SELEKTIVNOG RADA KOD MLADIH UZRATA, pogotovo što su navedena načela opšte prihvaćena i od NS BiH, kao i EUF -e.

Cilj ovoga rada bio je da se koliko-toliko pomogne klubovima i trenerima u selektiranju mladih fudbalera i kasnijem radu sa njima.

Načela i šeme su orijentacione i predstavljaju put, vodilju svakom treneru koji na tome putu treba da dorađuje i mijenja ono što se njemu u datom momentu čini kao bolje i adekvatnije rješenje.

Literatura:

1. Lolić, V i Zec, M: *„Profil savremenog fudbalera“*; Banja Luka, 2007.
2. Bijelić, S i Simović, S: *„Trenažna tehnologija u radu s mladim sportistima“*; Banja Luka, 2000.
3. Radanović, V.: *„100 treninga fudbala“*; Beograd, 1993.
4. Ivan Toplak: *„Savremeni fudbal i njegove tajne“*; Beograd, 1985.
5. Palfai, J.: *„Fudbal- savremeni trening i taktika“*; Beograd, 1967.
6. Mikić B, Talović M i Rađo I.: *„Trening nogometaša“*; NS BiH, 2002
7. Matić R: *„Metodologija obuke i usavršavanje fudbalske igre“*; Sarajevo 1985.
8. Bompa, T.: *Theory and Methodology of Training (Third Edition)*. Kendall/Hunt Publishing Company. Dubuque, Iowa. 1994
9. Vermeil, A., Helland, E. : *„The Right Stuff. Coaching and Sport Science Journal“*; 1997

SELECTION IN SPORT - FOOTBAL

Qualitative system children and youth sports' training in most of the countries contain well defined procedure of selection top-level sportsman.

In developed countries basis of prestige include well organized football schools in which selected groups of potential top/level football players are treated with very restrictive training programs.

Selection of football players is multiple activity which contains download and selectivity.

Using organized selection incidental is avoided and first precondition for qualitative work of football school is ensured.

Selections in schools should be conducted at least two times per year; basic selections once per year after ending competing season.

Key words: selection, testing

"Pobjeda", 16. april 2009.

ДЕКАНУ ФАКУЛТЕТА ЗА СПОРТ И ФИЗИЧКО
ВАСПИТАЊЕ ИЗ НИКШИЋА ДАНАС ЋЕ БИТИ
УРУЧЕНА ЗЛАТНА ПЛАКЕТА ЗА НАУЧНИ ДО-
ПРИНОС НА РЕГИОНАЛНОМ НИВОУ

Признање за Душка Бјелицу

Никшић, 15. априла - На свечаном отварању Трећег интернационалног симпозијума „Нове технологије у спорту“, који се наредна два дана одржава у Сарајеву, Златну плакету за научни допринос на регионалном нивоу примиће декан Факултета за спорт и физичко васпитање из Никшића **доц. др Душко Бјелица**.

То вриједно признање је награда професору Бјелици за његов научни опус у последњој деценији и велики допринос научним скуповима у неколико сусједних држава.

Домаћин скупа на којем ће Душко Бјелица, сутра у 11 сати у дворани УНИТИЦ-а, бити уручена Златна плакета је Факултет за спорт и тјелесни одгој из Сарајева, а покровитељ Међународни олимпијски комитет.

Ра.П.

Prof. dr Predrag Nemeč, Dr Dragan Drobnjak, Mr Nenad Manojlović ODREĐIVANJE TIPOLOGIJE IGRE VRHUNSKIH REPREZENTACIJA PUTEM ODBOJKAŠKIH KANONA	551
Vojinović Jugoslav, Dragan Doder, Jan Babiak, Biljana Savić, Radoslava Doder SOCIJALNO - ISKUSTVENA OBELEŽJA DJECE PLIVAČA I NJIHOVA SPORTSKA USPEŠNOST	557
Dragan V. Doder, Jan J. Babiak, Radoslava Doder STATUS DINAMOMETRIJSKE SILE KOD SPORTISTKINJA	561
Bojan Mašanović RAZLIKE ANTROPOMETRIJSKOG STATUSA VRHUNSKIH RUKOMETAŠA I NESPORTISTA	569
Bojan Mašanović, Veliša Vukašević RAZLIKA ANTROPOMETRIJSKOG STATUSA KOŠARKAŠA I RUKOMETAŠA JUNIORSKOG UZRASTA	576
Saša Bubanj, Radoslav Bubanj, Branislav Dragić, Mladen Živković ANALIZA TEHNIKE SKOK ŠUTA U KOŠARCI KINEMATIČKOM METODOM	583
Saša Bubanj, Ratko Stanković, Radoslav Bubanj, Dragan Nejić KOMPARATIVNA BIOMEHANIČKA ANALIZA SUNOŽNOG VERTIKALNOG SKOKA BEZ I SA UVINUĆEM	595
Katarina Herodek, Ratko Stanković, Saša Marković, Mladen Živković EFEKTI RAZLIČITIH PROTOKOLA ZAGREVANJA NA REPETITIVNU SNAGU GORNJIH EKSTREMITETA	601